29697 Gebiedsgerichte economische perspectieven en Regionaal Economisch Beleid

31757 Stedenbeleid

Nr. 189 Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 3 november 2026

Elke regio heeft zijn eigen unieke kansen. Als we samen met regio's deze kansen weten te verzilveren dan kunnen wij werken aan de toekomst van de regio zélf én, tegelijkertijd, aan de bredere opgaven waar Nederland voor staat.

Uw Kamer ontvangt in deze periode drie brieven over rijk-regiosamenwerking. Nog voor het einde van dit jaar ontvangt uw Kamer een brief over de verdere uitwerking van strategische agenda's. In het voorjaar volgt een brief over de voortgang van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Voor uw Kamer ligt een Kamerbrief over Regio Deals en Agenda stad.

Ik wil deze in Kamerbrief uw Kamer kort meenemen met de achterliggende gedachten bij de regio aanpak (deel 1). Daarna informeer ik u met deze brief over de voortgang van de Regio Deals (deel 2) en Agenda Stad (deel 3). Met deze Kamerbrief bouw ik voort op eerdere voortgangsbrieven.[1]

Rijk-regiosamenwerking: samenwerken aan brede welvaart

Doelstelling

Steeds vaker werken overheden en maatschappelijke partners in een regio samen aan uiteenlopende opgaven. Dit juich ik toe. Nederland staat namelijk voor maatschappelijke opgaven die geen enkele partij alléén kan oplossen. Die opgaven komen samen in de regio en vaak over de grens van sectoren heen. Soms valt een opgave ook tussen een of meerdere sectoren. Het gevolg is dat meerdere partijen nodig zijn die eigenaarschap tonen om de opgaven een stap verder te brengen, het rijk incluis. Door als rijk aan te sluiten op ambities en opgaven van regio's waarmee ook Rijksbeleid sterker wordt, versterken we de uitvoering. Ik pleit ervoor om lange termijnambities te stellen en tegelijkertijd hands-on aan de slag te gaan met betekenisvolle concrete stappen.[2]

---

[1] *Kamerstukken II* 2025/26, 29 697, nr. 176 en *Kamerstukken II* 2022/23, 31757, nr. 110.

[2] Hierbij wil ik voortbouwen en inspiratie halen uit werk van Bestuurskundige Katrien Termeer *Kleine stapjes, grote veranderingen Betekenisvol werken aan maatschappelijke vraagstukken*.

Maatschappelijke opgaven vragen om oplossingen die het verschil maken. Dat vraagt dat we voorbijgaan het werken binnen eigen kokers, een smalle focus op efficiëntie en dat we oog hebben voor de uitvoering. Die stap wil dit kabinet vanuit het rijk samen met de regio's zetten.

Het ontbreekt daarbij niet aan initiatieven in regio's. Pilots en proeftuinen zijn er in grote getalen. Maar wat in een regio werkt of knelt, vindt nog te weinig de weg naar het reguliere beleid.[3] Daar wil ik verandering in brengen. Met de rijk-regiosamenwerking heb ik drie doelen voor ogen:

Doel 1: Leren door te doen, en laten doorwerken wat werkt.

Het eerste doel is dat het rijk aansluit op ambities van regio's als hiermee ook Rijksbeleid sterker wordt in de uitvoering. Ik pleit ervoor om langetermijnambities te stellen en tegelijkertijd hands-on aan de slag te gaan met betekenisvolle concrete stappen.[4] Hierdoor kunnen zichtbare resultaten laten zien wat de samenwerking oplevert. Wat werkt verspreiden we naar andere regio's. Waar beleid, regels of geld knellen, zoeken we naar oplossingen binnen staand beleid. Regio en rijk blijven alert op kansen voor slimme wijzigingen in beleid of herprioritering in bestaande middelen, waarmee beter recht gedaan kan worden aan (verschillen in) de regionale praktijk. Hiermee dragen we gezamenlijk bij aan de ontwikkeling om het openbaar bestuur slagvaardiger te maken.

Doel 2: Werken over beleidsdomeinen heen, in een maatschappelijk ecosysteem.

Het tweede doel is met het rijk en regio's samen te werken over beleidsdomeinen heen en met meerdere partijen. Dit leidt tot meer synergie. Ik zie de regio als een maatschappelijk ecosysteem waarin overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijs, ondernemers en bovenal inwoners met elkaar en met de unieke eigenschappen van het gebied interacteren.[5] Daar hoort ruimte bij voor initiatieven die van onderop in gemeenschappen ontstaan. Die energie moeten we willen benutten. Inwoners moeten zich daarbij gezien en gehoord voelen door de overheid. Dit vraagt een rijksoverheid die weet wat er in de regio's speelt. Dit vraagt bovenal om een gelijkwaardige samenwerking.

Doel 3: Brede welvaart als einddoel.

Het derde doel is om een beweging op gang te brengen naar meer brede welvaart. Dat betekent dat we economische, sociale en ecologische aspecten in

---

[3] Zie hiervoor ook het boek 'De polder is dood, leve de polder' dat in opdracht van Agenda Stad is uitgegeven.

[4] Hierbij wil ik voortbouwen en inspiratie halen uit werk van Bestuurskundige Katrien Termeer *Kleine stapjes, grote veranderingen Betekenisvol werken aan maatschappelijke vraagstukken*.

[5] In de context van mijn rol als ontwikkelaar van vernieuwingen in het openbaar bestuur ('leren door te doen') sluit ik nauw aan bij een definitie van *Besturen in regionale ecosystemen: Eindanalyse BRE-onderzoek* (Ministerie van BZK, Rijksuniversiteit Groningen, Berenschot). Vanuit mijn rol als hoeder van interbestuurlijke samenwerking beschouw ik de regio als een bestuurlijk construct, waarin (in verschillende samenstellingen, met diverse geografische indelingen) taken gezamenlijk worden opgepakt door gemeenten, provincies, waterschappen en andere partners. Bijvoorbeeld in Veiligheidsregio's, RES-regio's en arbeidsmarktregio's. Soms vanuit het Rijk opgelegd of aangejaagd, soms van onderop vrijwillig ontstaan. In de aangekondigde 'Visie op de regio en regionale samenwerking' ga ik daar nader op in.

samenhang bekijken. Dit houdt bijvoorbeeld in dat ook waarde gehecht wordt aan levendige en vitale gemeenschappen.

De rijk-regiosamenwerking

Netwerksamenwerking is het middel dat ik blijf inzetten om bovengenoemde doelen te bereiken. Dit is een vorm van samenwerken waarbij betrokkenen gezamenlijk optrekken om maatschappelijke vraagstukken aan te pakken die geen partij alleen kan oplossen. Partijen zijn daarbij van elkaar afhankelijk. Deze manier van samenwerken vormt de kern van de genoemde programma's. Binnen deze programma's is onderscheid te maken tussen een gebiedsgerichte en een thematische inzet. Dit onderscheid zegt voornamelijk iets over het vertrekpunt van de samenwerking, want in de praktijk komen beide benaderingen in elk programma terug. Een aantal van deze programma's zal ik hieronder toelichten.

Vanuit een gebiedsgerichte inzet werkt mijn departement onder meer aan Regio Deals, die gebieden vooruithelpen en samenwerking in regio's en tussen rijk en regio's bevorderen, en aan het Nationaal Programma Vitale Regio's, dat regio's aan de randen van het land versterkt. Beide programma's zijn opgezet om ontwikkeling te stimuleren.

Vanuit een thematische inzet werkt BZK onder meer aan Agenda Stad, dat met City Deals en Town Deals gemeenten ondersteunt bij complexe maatschappelijke vraagstukken. Dit programma neemt een maatschappelijk thema als uitgangspunt.

Zoals ik hierboven al heb aangegeven, wordt u met een Kamerbrief later dit jaar geïnformeerd over strategische agenda's. De strategische agenda's zijn een werkwijze waarmee ik de kansen van regio's, die ook een extra impuls aan de uitvoering van het Rijksbeleidsbeleid geven centraal wil stellen. Hierdoor kunnen we met deze regio's gericht versnellen om de brede welvaart te verbeteren. Dit laat onverlet dat ook voor regio's zonder strategische agenda de spreekwoordelijke deur van mijn departement open staat voor raad en daad.

Stand van zaken Regio Deals 2025

Met deze brief ontvangt u de jaarlijkse voortgang van de Regio Deals. In totaal zijn er sinds 2017 84 Regio Deals gesloten in ongeveer 50 regio's. In de brief van 19 november 2025 is uw Kamer geïnformeerd over het sluiten van zestien Regio Deals van de zesde en laatste tranche.[6] In deze brief informeer ik u over de stand van zaken en de voortgang van de lopende Regio Deals tot en met 2025. In bijlage 1 geef ik middels de voortgangsrapportage 2025 kort de stand van zaken

[6] *Kamerstukken II* 2025/26, 29 697, nr. 176.

weer van Regio Deals die in uitvoering zijn.[7] Dit voortgangsrapport is gebaseerd op een uitgebreidere verslaglegging die is aangeleverd vanuit de regio's, en start met een kaart met hierop alle 84 Regio Deals.

Duiding van de Regio Deals waarover wordt gerapporteerd
In totaal zijn zes tranches aan Regio Deals gesloten. Cumulatief is ruim 1,8 miljard euro gereserveerd voor het versterken van brede welvaart in regio's via Regio Deals.

In de kabinetsperiode tussen 2017 en 2022 zijn in totaal 32 Regio Deals afgesloten. De eerste tranche had een eigen karakter. De afspraken gingen over opgaven en gebieden die vooraf in het regeerakkoord Rutte-III waren vastgelegd. In tranche 1 zijn zes Regio Deals gesloten. Van deze zes deals is alleen Rotterdam Zuid I nog niet helemaal afgerond en nog terug te vinden in de bijgevoegde voortgangsrapportage. In tranches 2 en 3 zijn respectievelijk twaalf en veertien Regio Deals gesloten. Deze regio's hebben op eigen initiatief proposities ingediend op basis van een vooraf gepubliceerd afwegingskader. De afspraken tussen rijk en regio zijn vastgelegd in convenanten. In 2025 hebben tien Regio Deals hun activiteiten afgerond. Bijgevoegd vindt u dus de laatste voortgangsrapportage van deze Regio Deals.

Op 1 november 2023 zijn de veertien Regio Deals van de 4e tranche van start gegaan.[9,8] In november 2024 zijn de 22 Regio Deals van de 5e tranche gesloten.[9,10] De Regio Deals van de zesde tranche zijn eind 2025 bestuurlijk vastgesteld.[11] Bij deze laatste tranche geldt dat zij in de periode na vaststelling van het convenant vooral hebben gewerkt aan de uitwerking van randvoorwaarden voor een goede uitvoering. Zo zijn programmateams ingericht, samenwerkingsovereenkomsten opgesteld, is de kassiersfunctie ingeregeld en zijn subsidieregelingen opgesteld. Over deze Regio Deals zijn over het algemeen nog weinig resultaten te melden over 2025. In een aantal gevallen is daarom een vooruitblik op 2026 in de voortgangsrapportage opgenomen.

Voortgang van de lopende Regio Deals tot en met 2025
Belangrijk binnen Regio Deals is de verdere versterking van de samenwerking in en met de regio's. Waar Regio Deals in de eerste tranche vooral publiek-publieke samenwerking was, zien we in de tranches daarna brede coalities ontstaan die gezamenlijk keuzes maken die ten goede komen van de brede welvaart in de regio. Overheden, bedrijven, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties werken samen aan regionale opgaven. De Regio Deals zijn een

---

[7] Bij departementale overboekingen, zoals bij Nucleaire problematiek of Estec, wordt u via het betreffende ministerie op de hoogte gehouden van de voortgang.
[8] Hierbij merk ik op dat bij deze deals soms een 'II' staat, wat betekent er in die regio al eerder Regio Deal-middelen zijn toegekend. Het betreft dan een tweede deal in hetzelfde gebied. Bij de toekenning is afgesproken dat bij de nieuwe tweede deal gebruik gemaakt wordt van de geleerde lessen en successen uit de eerdere Regio Deal.
[9] *Kamerstukken II* 2024/25, 29 697, nr. 155.
[10] *Kamerstukken II* 2024/25, 29 697, nr. 157.
[11] *Kamerstukken II* 2025/26, 29 697, nr. 176.

mogelijkheid om samenwerking te bevorderen en te stimuleren.

Het borgen van resultaten en samenwerking en het benutten van geleerde lessen voor toekomstige inzet hebben in het bijzonder de aandacht als een Regio Deal richting afronding gaat. In het kader van geleerde lessen wil ik u informeren over onderzoeken die op dit moment worden uitgevoerd of worden voorbereid: een vervolg op het Rode Draden onderzoek[12], een actie-onderzoek naar het versterken van de feedback-loop richting departementen en een evaluatie van het instrument van Regio Deals met betrekking tot de bijdrage aan de ontwikkeling van regio's. Voor de zomer 2027 zal ik uw Kamer over de resultaten van deze onderzoeken informeren.

In de brief van 18 juli 2024 is uw Kamer geïnformeerd dat er geen nieuwe Regio Deals worden gesloten.[13] De komende tijd zal volop worden gericht op de lopende deals. Voor zover dat mogelijk is, wordt hierbij gewerkt aan het versterken van de samenhang met andere programma's en trajecten, zoals het NVPR, Agenda Stad en NOVEX.

Agenda Stad

In de brief van 13 juli 2023 is uw Kamer geïnformeerd over de voortgang en de van Agenda Stad.[14] Daarbij is aangekondigd dat het programma wordt geëvalueerd en dat uw Kamer tweejaarlijks wordt geïnformeerd over de voortgang en de opgedane inzichten. Hieronder informeer ik u over de evaluatie van de werkende en minder goed werkende elementen van Agenda Stad, geef ik een reflectie op de werkwijze van Agenda Stad en ga ik in op de voortgang van Agenda Stad.

Reflectie op de werkwijze van Agenda Stad

Het Planbureau voor de Leefomgeving (hierna: PBL) en het Athena Instituut aan de Vrije Universiteit Amsterdam (hierna: VU) hebben in 2025 het onderzoek *Reflectie op programma Agenda Stad* uitgevoerd.[15] Dit is een achtergrondstudie bij het bredere onderzoek *Werken aan transformatie: een handelingsrepertoire in ontwikkeling bij het Rijk voor opgaven in de leefomgeving* dat in 2026 is afgerond en meerdere programma's van het tijk onderzoekt.[16]

Uit het onderzoek naar Agenda Stad blijkt dat het programma als motor van beleidsinnovatie opereert binnen een drietal paradoxen:

beleidsagenda's dienen versus lokale oplossingen creëren,

verantwoording afleggen versus experimenteren, en

---

[12] *Kamerstukken II* 2024/25, 29 697, nr. 157.
[13] *Kamerstukken II* 2023/24, 29 697, nr. 154.
[14] *Kamerstukken II* 2022/23, 31757, nr. 110
[15] Zie het onderzoeksrapport Reflectie op programma Agenda Stad op de website van PBL.
[16] Zie het onderzoek 'Werken aan transformatie op de website van PBL.

politieke luwte versus politieke schijnwerpers.

De onderzoekers concluderen het volgende:

''*Agenda Stad gezien kan worden als een programma dat transformatief beleid vormgeeft om bij te dragen aan het realiseren van maatschappelijke transformatieopgaven. We zien dat het programma erin slaagt om uitdagingen (ten dele) het hoofd te bieden, door verschillende rollen te vervullen. Dit zijn de rol van transitie-intermediair, waarbij bruggen worden geslagen tussen overheden onderling en maatschappelijke partijen; de rol van beleidsinnovator, waarbij beleidsinnovaties in een beschermde omgeving worden ontwikkeld en in de praktijk gebracht; en de rol van institutionele vernieuwer, waarbij wordt gewerkt aan het institutionaliseren van de experimentele werkwijze, maar ook van de resultaten en lessen uit het programma binnen de (Rijks)overheid.''*

De onderzoekers reiken strategieën aan die Agenda Stad vanuit de hierboven genoemde drie rollen kan inzetten om effectiever met de paradoxen om te gaan, op weg naar een transformatieve overheid. Een voorbeeld van een strategie vanuit de rol van institutionele vernieuwer is om te werken aan een verantwoordingssystematiek om lessen uit experimenten beter te delen en beter overdraagbaar te maken. Graag dank ik de onderzoekers van het PBL en de VU voor hun reflecties op het programma Agenda Stad. Hun aanbevelingen bieden waardevolle aanknopingspunten en ik ga graag met Agenda Stad aan de slag om deze in het werk toe te passen.

Met de volgende acties geef ik de komend periode invulling aan de aanbevelingen van het onderzoek:

Versterken van (leer)netwerken. Agenda Stad investeert in de bestaande Community of Practice, een leernetwerk waarin alle kernbetrokkenen van de City Deals en Town Deals samenkomen, door samen met de deelnemers een jaarprogramma tot uitvoering te brengen dat aansluit bij de leerpunten uit de City Deals en van partners. Hierdoor worden hobbels weggenomen en wordt geborgd dat ervaringen niet binnen één deal of gemeente blijven, maar breed gedeeld worden.

Vakdepartementen nog nadrukkelijker in positie brengen en beleidsdirecties mede-eigenaar van de opgave maken door het organiseren van periodieke voortgangsgesprekken met de departementen binnen een deal. Daardoor kunnen lessen en experimenten uit deals sneller doorwerken in rijksbeleid.

Agenda Stad zet zich in om City Deals nog nadrukkelijker te verbinden aan departementale opgaven. De intentie is om met behoud van de experimenteerruimte nadrukkelijker impact te realiseren op het nationale beleid door in de voortgangsgesprekken de City Deal experimenten te verbinden aan de lopende beleidscyclus en bestaande interbestuurlijke overlegstructuren.

Lokale perspectieven structureel meenemen. Om de wisselwerking tussen lokaal experimenteren en landelijk beleid te versterken, stimuleert en faciliteert Agenda Stad de betrokkenheid van rijkspartners bij koepeloverleggen met gemeenten.

Meer aandacht creëren voor transitievaardigheden en de meerwaarde van experimenteel bestuur. Door gerichte bijeenkomsten te organiseren over thema's als 'effectief samenwerken in transities' in samenwerking met bijvoorbeeld PBL, departementen en rijksprogramma's, wil Agenda Stad de ontwikkeling van handelingsperspectieven voor ambtenaren die aan complexe transitieopgaven werken aanjagen. Zo organiseerde Agenda Stad in september jl. een onderzoeksmiddag 'Effectief (samen)werken in transities' voor en door een brede vertegenwoordiging van departementen en rijksprogramma's.

Voortgang Agenda Stad 2023-2026

Zoals gezegd in deel 1 van deze brief, is Agenda Stad een voorbeeld van bestuurlijke innovatie. Gemeenten, rijk en maatschappelijke partners experimenteren samen via City Deals en Town deals met nieuwe oplossingen voor opgaven in steden, dorpen en regio's. Doordat partijen gelijkwaardig en interbestuurlijk samenwerken rondom een concrete opgave, wordt de afstand tussen beleid en uitvoering kleiner en ontstaat er ruimte om te experimenteren en te leren. Sociaal ontwerpers ondersteunen en begeleiden dit proces. De opgedane kennis wordt breder gedeeld, onder meer in de Community of Practice. De resultaten van deze lerende werkwijze worden in succesvolle beleidsinterventies opgeschaald. Zo heeft de samenwerking tussen het rijk en de gemeenten in de City Deal *Energieke Wijken* ervoor gezorgd dat de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE) is aangepast zodat gemeenten deze subsidie voor hun bewoners kunnen aanvragen om hen te ontzorgen en verdere verduurzaming te stimuleren. Zo leiden experimenten in City Deals en Town Deals tot verbeterde wet- en regelgeving, bredere kennisdeling en nieuwe financieringsmogelijkheden.

Agenda Stad bouwt sinds 2015 met de ontwikkeling van de City Deals aan een duurzame en betrouwbare samenwerking tussen overheden. In bijlage 2 treft u meer informatie aan over lopende City Deals, de onderwerpen van City Deals in verkenning en over de impact hiervan. Die impact blijkt overigens ook uit het overzicht van de tientallen kamerstukken, waarin Agenda Stad en de inmiddels 34 City Deals van het programma genoemd worden als succesvolle of kansrijke beleidsinterventie.[17]

Sinds een aantal jaar ontwikkelt Agenda Stad op verzoek van de koepels van kleine en middelgrote gemeenten ook Town Deals, waarin de beproefde werkwijze wordt toegepast op opgaven die specifiek voor deze gemeenten gelden. Tot op heden zijn er twee Town Deals gesloten. De Town Deal *Sterke Streken* richtte zich op de gevolgen van vergrijzing en ontgroening in bepaalde regio's en de Town Deal *Krachtige Kernen* op het versterken van vertrouwen

[17] Overzicht Kamerstukken gebundeld op Agendastad.nl

tussen overheid en dorpsgemeenschappen. Op deze manier zet ik in op sterke kernen en weerbare gemeenschappen.

Over de voortgang en inzichten van Agenda Stad en zal ik uw Kamer tweejaarlijks blijven informeren.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
P.E. Heerma